

El teatre tardo-medieval a Cervera: possibilitat d'un model de tipologia secundària

RAMON MIRÓ I BALDRICH

UNED - Centre Associat de Cervera

1. El Corpus com a focus d'activitat teatral

Mentre els nuclis primigenis o més antics d'activitat teatral als Països Catalans presenten un origen típic en el *tropus* llatí i en la representació a l'interior del temple, hi ha d'altres poblacions en què l'activitat teatral s'inicia al carrer, amb els entremesos de la processó del Corpus i llur evolució cap a la representació teatral, potser en vulgar des d'un principi, a càrrec bàsicament de les confraries.

En adquirir caràcter dramàtic i anar-se fent més complexes, aquestes representacions van necessitant l'edificació d'un cadafal a la plaça —o en més d'una plaça— perquè es representin, i van separant-se de la processó i fins ampliant-se (repetició de la representació en més d'un lloc o en un altre dia) i independitzant-se (entremesos representats exclusivament en altres dates).

El fet que l'acte sacramental no tingués continuïtat en llengua catalana (les provatures de Joan Timoneda marquen ja el pas cap al castellà en la producció d'aquest tipus d'obres), i que s'integrés al

Corpus el miteri,¹ possibilità aquesta posterior desvinculació, puix que no hi havia cap lligam substancial ni es desenrotllà el teatre allegòric.

Amb les prohibicions eclesiàstiques (fortes especialment després de Trento, però ja importants des del final del segle xv), es torna a les simples figuracions i a formes esculturals portades en «andes».

La representació teatral, a la plaça i amb el cadafal a càrrec del consell municipal, aniria tallant, a la pràctica, la dependència respecte a l'estament eclesiàstic. En endavant, les confraries, els barris, grups de particulars (joves estudiants) o alguna companyia pas-savolant seran els continuadors en els segles xvi i xvii; i les comèdies (en general, de temàtica religiosa i en castellà), les obres preferides.

Aquesta forma d'implantació i de continuïtat centrada en el Corpus com a nucli generador s'adapta bé a Cervera i creiem que dóna raó de l'inici de l'activitat teatral ceriverina, així com d'una bona colla de poblacions.

2. La processó del Corpus a Cervera

Hem trobat documents sobre la celebració de la processó del Corpus a Cervera des de l'any 1337. S'ha conservat també dos lligalls d'ordinacions de la processó² que ens han permès seguir-ne l'evolució estructural, tot i que respecte a l'entitat dels entremesos en tenim ben poques precisions. Comptem també amb referències al compromís que va assumint el consell municipal de construir el cadafal des de la primeria del segle xvi; i finalment comptem amb llibres d'administració d'alguna confraria (llibres de consells i de comptes de la confraria del Sant Esperit i poca cosa més, per a l'època dels entremesos i immediatament posterior), que ens permeten veure el treball en la construcció-adaptació dels castells —carros escenogrà-

1. Caldria haver rastrejat notícies de més poblacions, i en especial les consuetes i els llibres de confraries de les ciutats més importants per poder comprovar fins a quin punt no hi ha realment un desenrotllament del misteri relacionat ja amb la processó del Corpus, més que no pas una recepció passiva del misteri en la processó. Sembla que, en la línia de Cervera, s'acompleix també a Igualada (vegeu SEGURA, Mn. Joan: *Història d'Igualada*, Barcelona, vol. II (1908), cap. III), i a Tàrraga (segons les notícies que n'hem trobat en recerca d'arxiu).

2. AHCC, FM, lligalls de plecs: *Ordinacions del Corpus entre 1423 i 1910*, amb una continuïtat molt seguida els dels segles xv i xvi i progressivament menor en els altres.

fic— i les despeses ocasionades per la representació. No tenim notícia, en canvi, de la conservació del text de cap cobla de les que es cantaven o recitaven en els entremesos.

L'ordre dels elements de la processó del Corpus a Cervera és fixat anualment pel consell municipal i, a part del fet original de situar els entremesos a l'inici de la processó,³ l'aspecte més destacable és que s'estableix rigorosament l'ordre en què han de participar-hi les confraries, la comunitat de preveres, els convents i el mateix consell (que hi participa com a portador del palli sota el qual va la custòdia, i també s'encarrega de nomenar els vigilants de l'ordre de la processó). Podríem dir que el consell municipal n'és el controlador i sancionador, i que a través de la processó representa i regula les relacions socials de la comunitat.

Alguns elements de la processó del Corpus apareixen també a les rebudes reials o de personatges importants, en algunes celebracions de caràcter civil (coronacions o funeràries reials especialment), i en altres festes de tipus tradicional en què el consell en determina la forma de celebració.

El cas de desfilada més similar al Corpus, serà, també, el de rebudes reials, en què les confraries o els quaters hi participen i, a més a més, és conduït el rei sota palli, portat per paers i prohoms (com a la processó del Corpus), fins a l'església, on fa el jurament dels privilegis de la vila.⁴

Sobre l'existència d'entremesos, sabem que el 1337 hi havia unes figuracions de jueus; i que el 1395 ja hi havia castells a la processó del Corpus, entre ells un que representava l'arca de Noè.⁵ La pri-

3. Els entremesos són la primera secció de la processó, després de la senyera de la vila; així, doncs, van abans que els penons, els brandons i les creus, al contrari de l'ordenació que s'establí a Barcelona i a Lleida, per exemple, en què es troben situats quasi immediatament abans de la custòdia. Vegeu l'ordinació de la processó del Corpus barcelonina de l'any 1424 a PUIGGARI, Josep: *Libre de algunes coses asanyalades succehides en Barcelona y en altres parts, format per Pere Joan Comes en 1583 y recóndit en lo arxiu del Escelentíssim Ajuntament*, Barcelona, 1878, ps. 200-206, II, *Llibre de les solemnitats de Barcelona* (per Agustí DURAN I SANPERE i Josep SANABRE, prevere), volum I (1424-1546), Barcelona, 1930, pàgines 15-20; i la de Lleida, de 1452, a RUBIO GARCÍA, Luis: *Estudios sobre la Edad Media española*, Universitat de Múrcia, 1973, ps. 55-59.

4. Vegeu AHCC, FM, *Llibre vert del rational (Notes des de lo any 1448 fins al de 1637)*, rebuda al primogènit Ferran i a la reina, l'any 1461 (f. 17r i ss.), rebuda a Ferran —ja rei— i la seva muller —la reina Isabel— el 1492 (f. 22v i ss.), i rebuda a Felip II el 1542 (f. 46v i ss.); en els tres casos amb jurament dels privilegis.

5. Vegeu aquest document, així com una colla d'altres disposicions del consell municipal en els llibres de consells, respecte al Corpus, en MIRÓ BALDRICH, Ramon: «Els entremesos del Corpus a Cervera», *Miscel·lània Cerverina*, III (Cervera, 1985), pàgs. 73-96.

mera ordinació conservada, de l'any 1423, s'hi refereix com a «jocs» fets per les confraries, i els situa a l'inici de la processó. El 1429 se'ls anomena «representació» o «castell», i a partir de 1430 s'usa en general les denominacions «entremès» o «joc». El terme «joc» sembla que ens permet de creure que les figuracions eren ja persones i que hi havia algun ball o alguna acció rudimentària. Des de 1437, almenys, podem parlar de l'existència de cant en la representació (vegeu *infra*, a l'annex). El 1484 el consell féu construir un cadafal a la plaça Major per veure'ls representar. I a partir de 1510 abunden les notícies de pagament d'un cadafal per a les representacions teatrals en el Corpus o en altres festes.

Quant a la sortida de l'entremès del Corpus, el 1450 ja consta que es representà algun entremès del Corpus el diumenge següent;⁶ i els primers a desvincular la representació teatral del Corpus foren la comunitat de preveres, els quals, almenys a partir de l'any 1477⁷ i sense una regularitat anual comprovable, representaren escenes de la Passió de Crist a l'interior de l'església de Santa Maria (justament els preveres eren sistemàticament exclosos de les representacions del Corpus degut al fet que havien de participar en altres seccions de més prestigi o bé més obligació).

Després, seguint les notícies que n'hem pogut trobar, fou la confraria de Sant Joan, el 1497, la que representà «entremesos» el dia de Sant Joan.⁸ I finalment, el 1556, la confraria del Sant Esperit també féu una representació en la festa del patronatge de la confraria (per «Cincogesma» o Pentecosta).

3. Evolució de l'activitat teatral de la confraria del Sant Esperit

La confraria del Sant Esperit es presenta des de les primeres ordinacions de la processó del Corpus que es conserven, les de 1423,

6. Vegeu MIRÓ: «Els entremesos...», pàg. 82.

7. Encara l'any 1989 seguïem pensant que el 1481 era la data de la primera representació de la Passió a Cervera, tal com l'arxiver Frederic Gómez havia fitxat tot i no haver publicat la notícia. Per això en l'estudi sobre l'activitat de «fer la Passió» a Tàrraga el 1480 ens semblava veure-hi un avançament sense continuïtat (vegeu *Urx*, II, Tàrraga, 1990).

Poc després, però, i en un repàs de llibres de l'AHCC, per compleció, vam trobar quatre textos que ens permeten comprovar la realització de la representació de la Passió a l'església el 1477 i el 1479. Donarem els textos en un estudi posterior més complet i específic.

8. Vegeu MIRÓ: «Els entremesos...», pàg. 84.

al davant de tot en l'ordre dels entremesos, brandons, penons i creus,⁹ i continua en aquesta posició al llarg del segle XVI.

L'any 1426 és l'únic any en què la referència que hi ha a l'ordinació és una mica explícita respecte als entremesos amb què hi participen les confraries, i s'especifica que la confraria del Sant Esperit hi pren part amb els llauradors, la Caterina, Jeremies profeta i el drac.¹⁰

El 1429 es parla de la «representació» que hi fa la confraria del Sant Esperit i, en endavant, usen l'expressió «entremès o joc»¹¹ o simplement «entremès»,¹² sense més precisió. Els anys 1501 i 1503 no hi consten els entremesos de la confraria del Sant Esperit, el 1506 s'inicia l'ordinació amb l'ordre dels penons ja directament i a partir de 1508 apareix a l'inici l'encapçalament de la secció («Orde dels entremesos»), però tot seguit resta un espai en blanc, espai on alguns anys hi ha l'afegitó «*Non sunt isto anno*».

Tot i que a mitjan segle XVI continua apareixent aquesta secció en blanc, des de 1543 s'ha introduït alguna figuració al davant de la custòdia, com l'àguila de la confraria de Sant Joan, i des de 1550 consta la presència d'algunes «andes» amb imatges de sants, situades al final de les creus (al lloc tradicional dels entremesos en l'ordenació barcelonina o lleidatana).

9. L'ordre de la primera part de la processó, fins als brandons, és: «Primerament vagen Lociffer e los diables.

En après vage la senyera de la vila, la qual porta lo capellà Portela, ab un cavall bé aparellat ab sa sobrevesta.

En après vagen los jochs, los quals fa la confraria de Sant Sperit.

En après vagen los jochs de la confraria de Sent Johan. //f. 1r//

En après vagen los jochs de la confraria de Sent Ffrancesch.

En après vagen los jochs de Sent Anthoni, ço és, Sent Anthoni, sent Pau e los altres armitans.

En après vagen los jochs e castell de Sent Agustí.

En après vagen los jochs de la confraria de Santa Ana».

AHCC, FM, plec ordinacions Corpus, *Ordinacions del Corpus de l'any 1423*, f. 1r/v.

10. El text d'aquesta ordinació fou publicat per Faust de Dalmases (Barcelona, 1906). Justament en la lectura dels entremesos de la confraria del Sant Esperit cal llegir «Caterina» on llegí «caterva». El text alludit seria, doncs, el següent: «En après vage los jochs que la confraria del Sant Sperit fa, los lauradors, la Caterina, Geremies profeta e lo drach».

AHCC, FM, lligall ordinacions del Corpus, *Ordinació del Corpus de l'any 1426*, f. 2r.

11. Expressió utilitzada a les ordinacions dels anys 1430, 1434, 1440, 1442, 1443, 1445, 1453, 1454, 1456, 1458, 1459, 1474, 1476, 1479, 1490, 1491, 1492, 1493, 1494, 1497, 1498 i 1500.

12. Forma utilitzada els anys 1444, 1447, 1448, 1449, 1450 i 1523.

Podem pensar, doncs, que des de l'inici del segle XVI es va deixant de fer castells d'entremesos al Corpus i, en canvi, alguns anys es representen entremesos-misteris a la plaça Major, al final de la processó. Així, el 1510, la confraria del Sant Esperit demana al consell municipal que pagui el cadafal, perquè vol representar-hi entremesos.¹³ El nom genèric encara no ha canviat; després, a partir de mitjan segle XVI, apareixen ja les denominacions genèriques de «farsa», «història» i «comèdia».¹⁴

Els llibres de comptes i de consells de la confraria del Sant Esperit que s'han conservat ens han permès de veure les despeses fetes en arreglar els castells i les derivades de la representació de l'entremès al llarg del segle XV, així com la davallada, brusca gairebé, que es dona els últims anys del segle XV i les poques notícies d'activitat teatral de la confraria en el segle XVI.

El primer any en què podem identificar als comptes el castell d'entremès que munten és el 1437, en què fan la representació de la colometa (o davallament de l'Esperit Sant), i ja hi consta la utilització del cant.¹⁵

L'últim any de comptes de la confraria en el qual podem veure'n despeses al segle XV és el 1490, en què van representar l'entremès de Sant Jordi.¹⁶ En els casos en què es precisen els actors, aquests són nens o nois, fins i tot en els papers femenins (com en aquest mateix entremès de Sant Jordi), i el cant sembla encara dominant.

Quant a l'ordenació dels entremesos a la processó segons la temàtica, en el cas de Cervera no podem saber el tema dels diferents entremesos que hi van cada any perquè a les ordinacions només se'ns dona el nom de la confraria o el convent que els representa, però no la temàtica, i no tenim llibres de comptes paral·lels de les altres confraries que ens permetin de reconstruir-ne les seqüències. Considerant tan sols la temàtica dels entremesos de la confraria del Sant Esperit, veiem que només els anys 1438 i 1442, en què es representà l'expulsió d'Adam i Eva del paradís, es correspon la temàtica amb el lloc que ocupen en la processó. En general, trobem que la confraria representà entremesos variats (vides de sants, croades religioses, històries de l'Antic i el Nou Testament) i, fins i tot, en algun any, entremesos terminals, com el 1454, en què representaren

13. Vegeu MIRÓ: «Els entremesos...», pàg. 84.

14. Vegeu DURAN I SANPERE, Agustí/DURAN, Eulàlia: *La Passió de Cervera. Misteri del segle XVI*, Barcelona, 1984, pàg. 23 i ss.

15. Vegeu text a l'Annex.

16. Vegeu MIRÓ: «Els entremesos...», pàg. 86 i ss.

l'entremès del Judici final. Podem concloure que almenys en l'ordre de la desfilada processional no es donava una ordenació cronològica dels temes de què tractaven els entremesos.¹⁷

L'última notícia d'activitat teatral (o parateatral) de la confraria del Sant Esperit és que el 1556 decideixen representar el misteri de la colometa a l'interior de l'església de Santa Maria, en la festivitat del patronatge; segueixen així el camí de la confraria de Sant Joan, si bé en aquest cas no n'hem pogut comprovar cap mena de continuïtat.¹⁸

Es l'obra més tardana que podem documentar que fou representada a l'interior de l'església, a Cervera, i és posterior a les representacions de la Passió organitzades pels preveres —l'última fou el 1545—. En endavant, és fora de l'església, a la plaça Major o en altres places, on s'anirà representant comèdies, bàsicament de caràcter religiós, amb una continuïtat ben desigual si ens atenim a les notícies ja publicades i a les que hem pogut trobar.

4. La colometa

La colometa enllaça temàticament amb el drama passionístic com la realització de la promesa després de l'ascensió de Crist; seria l'últim episodi del cicle dramàtic pasqual. Els llibres d'història de la litúrgia ens expliquen les variacions en la Pasqua de Pentecosta, en l'evolució de la festa jueva a la festa cristiana, i com es consolida durant l'Edat Mitjana la Cinquagesma.¹⁹

Al final quedà fixada la festa del diumenge de Cinquagesma, de Pentecosta o de l'Esperit Sant —popularment conegut com Pasqua granada—, amb la celebració de la vinguda de l'Esperit Sant sobre la Verge i els apòstols. I si als inicis s'acostumava a llençar

---

17. Al cas cerverí podia donar-se potser en l'ordre de la representació, però el que és segur és que no es donava a l'ordre de la desfilada. La hipòtesi d'aquesta ordenació, la donà Josep Romeu en base a l'ordre de la processó del Corpus de Barcelona de l'any 1424. Vegeu ROMEU I FIGUERAS, Josep: «Notas al aspecto dramático de la procesión del Corpus en Cataluña», a *Estudios Escénicos*, 1 (Barcelona, 1957), pàgs. 27-41, especialment pàgs. 37-39.

18. Vam tractar ja en un treball anterior la continuïtat teatral de la confraria de Sant Joan fora del Corpus. Vegeu «Sant Joan Baptista i sant Joan Evangelista a Cervera: elements cultuals i culturals», a *Miscel·lània Cerverina*, V (Cervera, 1987), pàgs. 115-136.

19. Vegeu GARRIDO, Manuel: *Curso de Liturgia Romana*, Madrid, 1961, pàgines 497-500.

neules o pètals de rosa per simbolitzar el descendiment de l'Esperit Sant, almenys des de mitjan segle XIV en algunes esglésies catalanes es realitzà ja un tipus de representació del descendiment de la coloma sobre la Verge i els apòstols (un escolà i eclesiàstics).

El 1958, Richard Donovan publicà dos fragments d'un llibre de cerimònies de Perpinyà que permeten fer-se una idea bastant completa de com es desenrotllava aquesta representació. No són una descripció directa de la representació, sinó les obligacions del domer i de l'obrer respecte a la representació, la qual cosa fa que ens assabentem també sobre despeses, atrezzo i d'altres elements necessaris per a la representació. Així, quant a les obligacions del domer:

«Item los dits domasers, o saltim lo domaser sepmmaner, en lo jorn de Pentacosta són tenguts, e és tengut, de emprar preveres qui fassen la representació dels apòstols en lo jorn de Pentacosta e qui sien sufficients en cantar lo *Credo in Deum*, a la missa. E més avant són tenguts, o és tengut, de manar e haver del obrer de la dita sglésia los ròtols en què és scrit e notat lo dit *Credo in Deum*, et donar-los als preveres que hauran emprats per fer la dita representació.

»Item los dits domasers, o lo dit sepmmaner, són tenguts, e és tengut, de haver hun infant que sia àbil a fer la representació de la Maria, e qui sia ab los dits apòstols. E lo qual infant deu ésser vestit ligat, e parat axí com una donzella, e deu portar una corona en lo cap; los quals vestiments, ligars e paraments són tenguts haver los dits domasers, o lo dit sepmmaner, e axí mateys a donar recapte en lo vestir, ligar, e arresar lo dit infant.

»Item són tenguts los dits domasers, o lo dit sepmmaner, de manar e haver del damont dit obrer .XIII. siris per servey del dit misteri, e donar aquells a la dita Maria e als dits Apòstols segons és acostumat; los quals syris lo dit obrer deu haver de les illuminàries de Sant Johan e de Sancta Maria, segons pus largament és posat en los officis del dit obrer».

I en les obligacions de l'obrer:

«Item lo dit obrer és tengut de fer cadafalchs a totz officis e misteris fahedors en la dita sglésia, o al sementeri, e dar e administrar la ornamenta necessària als regidors dels officis o misteris damont dits.

»Item lo dit obrer és tengut donar cascun any en la vigília de Pentacosta al domaser sepmmaner los dotze ròtols en los quals és scrit e notat lo *Credo in Deum*, e més avant dotze diademes per los dotze apòstols, e huna corona per la Maria, e tota la altre ornamenta necessària al dit misteri.

»Item lo dit obrer és tengut cascun any en la dita vigília de Pentacosta aparellar los cels e la coloma ab dotze candeles. E en lo dia de Pentacosta en la missa major, quant se diu lo *Veni Sancte Spiritus*, deu fer la serimònia del Sant Sperit, segons és acostumat.

»Item lo dit obrer és tengut cascun any en lo dit dia de Pentacosta dar e administrar al damunt dit domaser, sepmmaner o a aquell qui haurà càrrec de regir lo misteri dels apòstols, .XIII. siris, los quals

deu haver e pendre de les illuminàries de Sant Johan e de Sancta Maria, e los quals deuen ésser donatz a la Maria e als dits apòstols, ço és a saber, a cascun hun ciri per pendre del lum que davallará la dita coloma dels dits cels, en remenbrança que la Verge Maria e los apòstols prengueren e foren illuminats del foch del Sant Sperit. E los quals siris, après que la Maria e ls apòstols hauran pres del lum, deuen tenyr en les mans entro que van a la hufferta, e aquells deuen llixar a la hufferta. E après deuen-se-n anar en lo vestiari per despular. E adonchs lo dit obrer deu cobrar los dits ciris, e tornar-los en aquells qui regegen les damont dites illuminàries».²⁰

Aquestes dades donen l'essencial de la representació: la Verge Maria —un escolà adient— i els dotze apòstols —dotze preveres— esperen, cada un amb un ciri, la baixada de la colometa des del cimbori. Per una corda que fa de guia, baixa l'aparell encès en forma de coloma i, ja a l'abast, la verge i els apòstols hi encenen els ciris i van a deixar-los a l'oferta.

Tenim notícies de realització d'aquesta representació a Barcelona (ANGLÈS, «El Cant de la Sibilla»), Perpinyà (DONOVAN, *Liturgical drama...*), Tarragona (TOMÀS, *El culto y la liturgia en la catedral de Tarragona...*), València (VILLANUEVA, *Viage literario...*) i, sobretot, a Lleida (RUBIO, *Introducción al estudio de las representaciones sacras...*). En tots aquests casos, la representació es feia a l'interior de l'església, amb la construcció d'un cel escenogràfic —sovint al cimbori—, i amb un sistema de cordes i corrioles per guiar la davallada de la coloma.

L'estudi més complet que en coneixem fins ara és el de Lleida, fet per Lluís Rubio amb la consulta dels llibres de comptes d'ornaments de l'arxiu capitular. Dóna una seqüència de representació entre els anys 1395 (en què ja troba despeses en cruixits per a la coloma i cordes) i 1520 (amb reducció definitiva de la representació als coets tronadors). Especialment interessants són les despeses de l'any 1455, en què es parla d'adobar els sis parells d'ales de la coloma i d'untar les cordes. Si aquesta última observació s'explica per la raó d'afavorir un lliscament més ràpid de la coloma (proveïda d'una politxa de ferro —despeses any 1466—) per la corda que li fa de guia, la presència dels sis parells d'ales en la coloma ens fa pensar en la relació amb les dotze llengües «com de foc» esmentades als textos sagrats (Ac 2:3) i la possible utilització dels canons metàl·lics de la coloma —relacionats amb les ales— com a receptacles dels coets per fer aquest simulacre durant el descendent.

20. Biblioteca Municipal de Perpinyà, manuscrit 79, fs. 7v i 66v. Copiat de DONOVAN, Richard: *The liturgical Drama in Medieval Spain*, Toronto, 1958, pàgines 157-158. Hem regularitzat l'ús d'u/v, i/j i hem introduït l'accentuació.

5. Les dues representacions ceriverines

La diferència principal entre les dues representacions documentades a què ja hem fet allusió al tercer apartat és l'àmbit de representació: en un castell de la processó del Corpus el 1437, i a l'interior de l'església i el dia de Cinquagesma el 1556.

El 1437 eren capitans de la confraria Joan Andreu, notari, Joan Mir, Bartomeu Valent (documentat com a manyà el 1432) i Bernat Bonjoch. Pels comptes de despeses en adaptar el castell per a la representació de la colometa veiem que hi treballen un dels capitans, Bernat Bonjoch, el fuster Pere Fullosa²¹ i el boter Pere Asbert. Els dos primers hi treballen durant cinc dies sencers i el tercer durant quatre dies; el dimarts, 14 de maig, el dissabte, 25 de maig, el dilluns i el dimarts, 27 i 28 de maig, hi treballen els tres; el dimecres, 29 de maig, hi treballen només els dos primers; el dijous, 30 de maig, ja és la festa del Corpus. El primer dia hi treballen també altres persones, però només podem identificar-ne una amb seguretat, Jaume Joan;²² d'una altra n'endevinem el cognom complet, Domingo, però tant podia ser el fuster Arnau Domingo com el ferrer Jaume Domingo, dels que tenim documentats.²³

Cada dia que hi treballen despenen en menjar i beure a càrrec de la confraria («pa, vi, companatge»), i després de la festa trobem també el càrrec dels jornals dels tres primers pels dies que hi treballaren, si bé no podem precisar-ne les quantitats cobrades.²⁴

Per arreglar el castell utilitzen una biga d'om, una altra biga, tres posts, catorze lliures i mitja de claus, corrioles, braces per a la coloma, dues alnes de corda de trompa, sèu i pintura o colors, a més d'altres elements que ens han resultat il·legibles. També es fan càrrec de nou lliures de cireres per enramar-lo.

Per als actors (a més de la Verge Maria i els dotze apòstols sembla que hi havia també la figura de Jesús, tot i que per haver de trobar-se en un nivell més elevat potser fou una simple figura-

21. El tenim documentat com a fuster el 1423.

22. Potser el Jaume Joan hostaler que hem pogut documentar el 1446.

23. Tenim documentat un Arnau Domingo, fuster, el 1446 i un Jaume Domingo, ferrer, els anys 1444 i 1446.

24. En no poder precisar moltes de les despeses pel mal estat del llibre —zones esborrades per la humitat i fulls on falta bona part de l'angle superior extern— deixem de banda les consideracions sobre proporcions envers els diferents tipus, però sí que precisem els tipus de despeses en la mesura en què ens ho permet el document.

ció), trobem algunes despeses en attrezzo: cinc diademes, cinc cabelleres i quatre barbes d'apòstols. També en relació als actors hem de considerar la despesa en «alfaní per a la Maria e apòstolls, per tant que poguesen ben cantar»; la funció precisada de l'alfaní o alfanic,²⁵ pasta de sucre amassat amb oli d'ametlles dolces, ens confirma l'ús del cant en la representació de l'entremès.

No hem pogut confirmar en aquest cas el probable regal de guants o calçat als actors-cantors, com després es farà sovint, i les altres despeses comprovables són la paga de salari a un «bargant» o bergant que ajudà a portar el castell durant la processó i la de donar «a beure» als confreres que anaren a la processó en nom de la confraria portant ciris, brandons, creus o ajudant a portar el castell. Aquesta collació constava també de menjar (carn), i veiem com lloguen vidre per al servei.

Hem inclòs al mateix compte les despeses que apareixien per aquell any en la festa de Cinquagesma o de l'Esperit Sant, i veiem que no hi ha cap referència a representació. Despenen en elements per enramar i encortinar la capella (anelles, fil blanc, roses, encens per als oficis), en una collació (de pa, vi vermell, carn i aigua) per als qui enramaren, en una altra collació (de dàtils, pinyons i vi vermell) per als preveres que digueren les completes i, sobretot, en el lloguer de quatre joglars durant el diumenge i el dilluns, que toquen «per al solaç de la confraria», i als quals també pagaren la mesió (pa, vi i companatge).

No hem pogut confirmar la repetició d'aquest entremès en cap altre any dels que se'n conserva comptes, i les despeses per a la celebració de la festa de Cinquagesma o Pentecosta, festa del patronatge de la confraria, són similars a les que hem recollit per a aquest any, sense haver-hi indicis, tampoc, que es representés el descendiment de la colometa en la festa.

L'any 1556, més d'un segle més tard i amb posterioritat al concili de Trento, els capitans de la confraria eren Joan Armengol, Macià Oliveres, Jaume Mestre i Joan Domènech. El capità primer, Joan Armengol, informà al consell ordinari reunit el dia 20 d'abril que «ara novament se ere treta una nova composició ab cobles sobre y de la ystòria de la missió del Sanct Sperit als apòstols», i demanà si volien que es recités el dia de la festa.²⁶ Les referències a la realit-

25. El DCVB recull ambdues formes.

26. Armengol no en precisa l'autor. Cal constatar, però, que el prevere administrador de la confraria aquell any era Pere Ponç, coautor del misteri de la Passió amb Baltasar Sança els anys 1534 i 1545. Començà a exercir aquesta funció

zació són «recitar» i «si dita representació de dita ystòria se deu fer o no»; el consell determinà «que dita ystòria sie representada». Així, doncs, tot i que la referència a composició en cobles ens assabenta que el text compost era en vers, la forma «recitar» en lloc de «cantar» confirma el domini de la paraula sobre el cant, ja present a les representacions de la Passió dels anys 1534 i 1545, com podem comprovar pel text —en aquest cas conservat en bona part—. Si a l'inici hem destacat la diferència en l'àmbit i la data de representació, ara podem afegir aquesta altra diferència: el 1437 podíem precisar el cant, ara —el 1556— la recitació.

A més a més, l'expressió «ara novament se ere treta una nova...» ens fa pensar en la probable coneixença d'algun altre text anterior sobre el tema, que implicaria el fet que tinguessin memòria d'alguna representació similar. Podien conèixer text i representació de Lleida, que durà fins el 1519, però la forma de la petició ens recorda la que Baltasar Sança féu, el 24 de febrer de 1545, a la comunitat de preveres per tornar a representar la Passió, puix que s'hi havia introduït nous episodis,²⁷ i ens fa pensar en la realització d'alguna representació anterior a Cervera, que els membres del consell poden recordar. El buit documental existent durant la primera meitat del segle XVI, tant de llibres de consells com de llibres de comptes de la confraria, fa ben possible, però alhora, de moment almenys, incomprovable aquesta hipòtesi.

En la petició, el capità fonamenta la conveniència de la representació en quatre raons: servei de Déu, honor de la confraria, afeccionar i portar moltes persones a la devoció i, en altres ja devotes, augmentar-la.

El consell acceptà que es fes la representació a l'interior de l'església major o de Santa Maria, al temps de les vespres, però en limità les despeses a tres ducats, és a dir, uns noranta sous (= quatre lliures i mitja). Pels comptes donats pel collector de la confraria, en Robió, el dia quinze de setembre d'aquell any, podem veure que d'aquests noranta sous, vint-i-un serviren per fer la colometa, vuit per fer el cadafal, sis per corda, i suposem que els cinquanta-cinc restants han de ser comptabilitzats com a part de les cinc lliures

---

a la confraria el 1540 i hi actuà fins el 1570, en què caigué malalt i morí al poc temps. Baltasar Sança morí el 1560; el 1556 encara podien haver col·laborat a fer aquestes cobles. Just l'any anterior, el 1555, Sança, amb els preveres Antoni Miró i Joanot Romeu reben ajut de vint sous del consell municipal per al cadafal a la plaça de la Cebolleria per representar la Història de la mora cristiana. Vegeu DURAN I SANPERE, Agustí, DURAN, Eulàlia: *La Passió de Cervera...*, pàg. 24.

27. Vegeu DURAN I SANPERE, Agustí, DURAN, Eulàlia: *La Passió de Cervera...*, pàgina 22.

(= cent sous) que reporta haver gastat el capità «per a la despesa del dia del Sanct Sperit». El report global ens impedeix de conèixer detalls sobre actors, elements d'attrezzo, forma de gratificació, etcètera.

Finalment, no hem pogut comprovar cap tipus de continuïtat d'aquesta activitat teatral de la confraria en els anys següents. En el llibre de consells de la confraria que comprèn consells entre els anys 1555-1584, no hi ha cap més referència, i tampoc en el plec conservat de rebudes del Comú, dels anys 1556-1558. En endavant, hi ha un buit documental en aquests llibres fins al llibre de comptes iniciat el 1748, en què no n'hi ha ni rastre.

Textos sobre la colometa

DELS COMPTES DE L'ANY 1437

Dimarts, a XIII de may fferen profesó per la ffeſta que fferen Luciani e Marchiani, donaren per dur los penons, que no trobaren negú que-ls volgués dur que confrare fos s. IIII ds.

Aquell dia matex compraren d'en Bernat Soler, ffuster, du ..... ins per fer unes carrugues en aquel castell ..... l'honorable consel determenà que's fes per una representació que volien ffer en la ffeſta del Corpus Christi, costaren XVI s.

Item en aquell dia matex compraren una biga de om que avien menester en lo dit castell, costà, d'en Po. Esteve II s. VI ds. (f. 6v)

Aquell dia matex començaren [a obrar en] dit castel ..... Jacme Johan e en Bernat Bonyoch ..... mingo, P. Asbert ..... entre pa, vi, companatge, entre tot lo dia.

Item compraren ..... IIII lliures per ..... rodes del dit ..... aren de casa ..... a rahó de VIII .....

Disapte a xv..... de mayg, vigília de sin..... [com]praren de la botiga de ..... Manuell Vidal ..... dàtils a rahó de .v. diners per lliura ..... fan .XX. diners ..... de pi[n]yons a rahó de .v. diners per lliura, que ffan .....; suma per tot IIII sous II diners, que serviren als senyors preveres com agueren dita la completa en la capella del Sant Sperit axí com és acustumat tots anys. Item despeneren en vi vermeyll que-ls donaren .VIII. diners que no és acustumat de donar a beure altra vi en ..... confraria ..... que sume per tot .....

Diluns, a xx de mayg e ffeſta del Sant Sperit, los dits capitans donaren a-quells que cuidaren a dur la rama e encortinar, despeneren pa .III. sous VIII diners. Item vi vermeyll vuit diners, carn .v. lliures .v. sous .v. diners, aygua entre aquella que despeneren en quasa e reguar .II. diners. Suma per tot .....

Item costaren .L. nelles de Bartho. Ffoyx .x. diners, per enramar la capella del Sant Sperit. Item ffil blanc .i. diner. Item miya onça d'en sens per a la missa .III. diners. Item ..... .L. roses per enramar les creus de ssa fila d'en Roger .x. diners. Suma per tot .....

Item donaren ..... per .vi. .... que duxen per a la dita fffesta e per ffer .....

Item pagaren a n Bernat Bonyoch, capità, per la meció que fféu de pa, de vi, de companatge lo digmenge de cincoagesma e lo diluns als juglàs, eren quotate, per lo solàs que la confraria feye per a re-
 levar mesió a la confraria .....

(f. 7r)

..... a XXI. de maig pagaren als juglàs ..... avien sonat en lo solàs que la confraria ..... dia de cincoagesma e lo diluns, axí com ..... per lo ..... ren quotate que .....
 v. sous, suma que leven en los dos xxx s.

..... d'altra part an ..... per la rahó d'a.....
 els serví lo dit ..... de dinar a munt ..... la gent que ere ..... eren bastants .....
 podien entre ..... II s. VI ds.

[Dis]sapte a xxv de mayg, en Bernat Bonyoch, capità, ab en ..... Ffuylosa e ab en P. Asbert, boter, obraren en lo damunt dit castell; despeneren entre pa, vi, companatge, entre tot lo dia
 III s. II ds. m

Item compraren aquell dia matex d'en Ramon Guerau IIII lliures de claus per ffforrar les rodes; costaren per lliura XI diners, que ffan
 III s. VIII ds.

Aquell dia matex compraren .IIII. lliures de claus d'en Bonet per la rahó damunt dita; costaren per lliura VIII diners, que ffan
 II s. VIII ds.

Diluns a xxvii de mayg, en Bernat Bonyoch, capità, ab en Pa. Ffuylosa e ab en Pa. Asbert, obraren en lo damunt castell; despeneren entre pa, vi, companatge, entre tot lo dia suma per tot
 III s. VI ds.

Aquell dia matex compraren .III. lliures e miya de claus .....
 ..... per la rahó damunt dita, costaren .....
 ..... que ffan III s. III ds.

Dimarts a xxviii de mayg, en Bernat Bonyoch ab en Po. Ffuylosa obraren en lo dit castell ab en Pa. Asbert; despeneren entre pa e vi e companatge
 III s. III ds.

(f. 7v)

Item en lo dit dimarts ..... G[uillem] Baquet, mercader, costaren les robes de po..... ab la crida de ffer .....

Aquell dia matex compraren una lliura de ..... d'en Johan ..... per ffer popils per ..... que fferen grosos per a la festa de Corpus Christi, costà .....

Item costaren ..... corrioles per al dit castell, d'en Cornyllana ..... diners. Item dues alnes de corda de trompa .IIII. diners. Item feren enseuar les corrioles ..... .II. diners. Suma per tot .....

Dimecres, a xxviii de mayg, en Bernat Bonyoch ab en Po. Fuylosa obraren en lo dit castell; despeneren entre pa, vi, companatge .....

Item costaren una lliura de claus d'en Guerau .....

Item de el matex una altra lliura de craus per al dit castell .....

Item costaren dues posts que serviren al damunt dit castell, costaren d'en Alexandre .....

Item costà una altra posts per al dit castell, de sa muyller d'en Aguiló .....

Item costà una lliura de claus de ..... XI diners.
Item del matex .IIII. brases de ..... a la coloma .III. diners. Item una ..... neylla .II. diners. Item per esmolar dos ..... que serviren en lo dit castell, .II. diners. Item costà una lliura de claus d'en Corneylla .VIII. diners. Suma per tot .....

(f. 8r)

.....uns a xxx de jun (ratllat), ffeſta de Corpus Christi, los dits capitans donaren a beure als confreres que avien emprats per dur los ciris, [brand]ons e les creus, e per dur lo damunt dit castell ab [repres]entació com lo Sant Sperit vingué sobre la Maria e apòstols. Despeneren .VI. sous vi, .XIIII. diners carn ..... aygoa .III. diners. Item an per lo fforner per coure la dita [carn] .I. sou. Suma .....

XXIII s.

Item compraren .VIII. lliures de cireres, entre enramar ..... aquells que despeneren en casa ..... per lliura II diners, que .....

I s. VI ds.

..... d'en maestre .....

s. VII ds.

Item compraren alfaní per a la Maria e apòstols, per tant que poguesen ben cantar, per .....

s. IIII ds.

Item donaren a .I. bargant que-ls ajudà a dur lo damunt dit castell .....

I s.

Item donaren a sa muyller d'en Thomàs Sala, per vidre que-n logarēn en la damunt dita ffeſta .....

s. II ds.

Divenres, a xxxi de maig, pagaren [a] Anthoni de Solloneyles per .v. diademes que li fferen ffer per a la damunt dita representació e per .v. cabeyll[er]es e .IIII. barbes de apòstols que li fferen ffer, e per certes pintures o colós que donà en lo dit castell .....

XX s.

Aquest dia matex pagaren a-n Barthomeu Valent per .....

..... li fferen ffer, una al Jesús e altra a .....

II s. VI ds.

[Aquest dia] matex, pagaren a-n Bernat Bon[yoch] ..... ta o fila que meteren en lo dit ..... el avie comprada per una escala .....

II s. VI ds.

Item pagaren al dit Bernat Bonyoch per una biga que-n prengueren, que servi en lo dit castell .....

I s. VI ds.

(f. 8v)

Digmenge, a dos de juny ..... a-n P. Fuyllosa per .v. jorns que obrà en lo damunt dit castell, aguén per cada dia .....

Aquell dia matex pagaren a-n P. Asbert per .IIII. dies ..... obrà en lo damunt dit castell, ab [lo dia del] gran mercat .....

Item pagaren a-n Bernat Bonyoch per .v. jorns que obrà en lo dit castell ab lo dia del gran mercat .....

Item pagaren a-n ..... per .II. .... per .II. perns.

(f. 9r)

REPRESENTACIÓ DE L'ANY 1556

Sobre si-s representarà lo adveniment del Sanct Sperit sobre los sancts apòstols en lo dia de Cincogesma més prop vinent.

En lo sobre dit e mateix consell [consell ordinari, 20 d'abril] per lo dit en Joan Armengol, capità, fonch preposat com ara novament se ere treta una nova composició ab cobles sobre y de la ystòria de la missió del Sanct Sperit als apòstols sols a effecte principalment del servey de Nostre Senyor Déu y honor de la present confraria, y a ffi de affectionar y portar moltes persones a la devotió e augment de aquella. Y se tingué pensament si parrà bé al present honorable consell recitar aquella per al dia o festa solempníssima de Penthecostès o Cincogesma més prop vinent, que sie plazent a dit consell voler fer determinatió si dita representatió de dita ystòria se deu fer o no; y si-ls parrà que fer se deu, que determenen donant facultat als capitans de despenrre condecement per al effecte e solempnitzatió de dita festa y ystòria.

Sobre la qual propositió determena lo dit honorable consell o la major part que eren de parer puix la cosa se introduhie a tant bon fi com stà proposat, que-s face per manera y donen orde dits capitans que dita ystòria sie representada per a dit dia de Cincogesma en la sglésia major al temps de les vespres del dit dia solempnement y ab tota devotió bona y a honor de Nostre Senyor Déu y de la present confraria. Y per açò donen facultat als senyors de capitans puguen despenre fins a quantitat de tres ducats íntegres y no més, y si més s'í despendrà, que ells ho paguen de son propri y no de la confraria.

AHCC, SG, *Llibre de consells de la confraria del Sant Esperit (1555-1585)*, f. 11r.

ANY MDLVI. REBUDES DEL COMÚ

(al marge:) Robió, collector, per son descàrrech.

Ítem a xv de setembre se ajustaren en la casa de la confraria los capitans y en Robió, collector, per fer compte entre ells del que tenien rebut fins a dit dia del dit en Robió, collector, per dit sia dat a dits capitans los partits següents en descàrrech de sa collecta. Ço és que primerament ha dat:

(...)

Ítem à dat a-n nostre capità cinch lliures per a la despesa del dia del Sanct Sperit. Dich v ll. s.

Ítem ha dat al dit nostre capità vint sous per a la despesa del dia del Corpus. Dich I ll. s.

Ítem ha dat a mossèn Antoni Cunyat per la colometa enprenqué de fer dit dia per la confraria, en la sglésia major, quant representaven lo adveniment del S. Sperit, vint-y-un sou. Dich I ll. I s.

Ítem ha dat a-n Ffrancesc Oliveres, fuster, per fer lo cathafal a representar dita ystòria, vuyt sous. Dich ll. VIII s.

Ítem a-n Oms, corder, per la corda de la colometa, sis sous ll. VI s.

(...)

Item ha dat a-n Guillem Garrigua per lo vin blanch de cinco-
gesma y del Corpus, setze sous y mig ll. xvi s. vi ds.

AHCC, SG, *Confraria del Sant Esperit, Rebudes del comú (1556-1558)*,
f. 1r.

